

Danuta Zarzycka¹, Bożena Śpila², Irena Wrońska¹, Marta Makara-Studzińska²

¹Katedra Rozwoju Pielęgniarstwa, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

²Katedra i Klinika Psychiatrii, I Wydział Lekarski z Oddziałem Stomatologii
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Analiza walidacyjna wybranych aspektów Skali Oceny Wsparcia Społecznego — *Interpersonal Support Evaluation List — 40 v. General Population (ISEL-40 v. GP)**

Validation analysis of selected aspects of Interpersonal Support Evaluation List — 40 v. General Population (ISEL-40 v. GP)

Źródła finansowania:

*Praca naukowa ze środków na naukę w latach 2008–2010 jako projekt badawczy

Abstract

Introduction. A review of home research tools in the studies of social support indicates the prevalence of instruments designed by the authors. These tools often lack psychometric validation which, by many times, limits the possibilities of interpretation of the results obtained.

The aim of the study was the presentation of the adaptation-validation scale Interpersonal Support Evaluation List (ISEL-40 v. GP), based on basic psychometric indicators.

Material and methods. The study was conducted by means of a diagnostic survey with the use of the tools package: ISEL, Hospital Anxiety and Depression Scale, and a register, allowing assessment of the reliability of the scale by the test-retest method, assessment of scale internal consistency, and criterion validity. Statistical analysis was performed by means of Statistica 6.0 PL software package.

Results. The reliability of the ISEL-40 v. GP, assessed based on a sample of 172 students was: 0.91 Cronbach's alpha for the whole scale, and 0.71–0.84 Cronbach's alpha for subscales. Criterion validity was consistent with the standards adopted for this type of tools; however, the internal consistency of the scale requires further investigations, and if the obtained results are confirmed, changes are need of some distractors of the validated tool.

Conclusions. The article presents the research tool, together with the determination of its psychometric properties, thereby enriching the research workshop, not only for nursing, but also for all those who are interested in the scope of problems concerning social support.

Psychiatry 2010; 7, 3: 83–94

key words: measurement social support, validation, Interpersonal Support Evaluation List

Adres do korespondencji:
dr n. med. Danuta Zarzycka
Katedra Rozwoju Pielęgniarstwa
Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu UM
Al. Raclawickie 1, 20–059 Lublin
tel.: (81) 528 88 95, faks: (81) 528 88 86

Wstęp

Od niemal pół wieku można analizować coraz liczniejsze doniesienia badawcze, które wskazują na znaczące miejsce wsparcia społecznego zarówno

w osiągnięciu zdrowia i optymalnej jakości życia, jak i radzenia sobie z różnymi wydarzeniami życiowymi, w tym z chorobą. Wsparcie społeczne jest definiowane na wiele sposobów, a mechanizmy wpływu na człowieka najczęściej opisuje się jako moderator zdrowia poprzez korzystne działanie na układ endokrynnny i immunologiczny bądź bufor występujący/ujawniający się wyłącznie w sytuacji trudnej/stresowej [1]. Zainteresowanie środowisk naukowych szczegółową etiologią wpływu wsparcia społecznego na wielopłaszczyznowe funkcjonowanie człowieka oraz stosunkowo mało kosztowny program interwencji wspierającej skłaniają do przeanalizowania narzędzi, które pozwalają na precyzyjną i wiarygodną empirycznie ocenę tego obszaru [2]. Przegląd rodzimych narzędzi w badaniach wsparcia społecznego wskazuje na przewagę instrumentów autorskich, rzadko stosowanych jednorazowo, bez określenia wskaźników właściwości psychometrycznych w ocenie dostępności wsparcia społecznego, poziomu otrzymywanego wsparcia bądź zapotrzebowania na wsparcie społeczne. W dostępnych analizowanych badaniach rodzimego pochodzenia stosuje się instrumenty, które są przeznaczone dla wybranej, precyzyjnie zdefiniowanej próby badanych, na przykład: Skala Wsparcia Społecznego dla populacji osób starszych wiekiem (SSL 12-I, *Social Support List 12 — Interactions*) [3], Kwestionariusz Wsparcie Emocjonalnego w sytuacji traumy (KWEP) [4], Skala Wsparcia Społecznego w sytuacji świadczenia pracy (OSS-3, *Oslo-3 Item Social Support Scale*) [5]. Dość szeroki przegląd aktualnie stosowanych technik pomiaru wsparcia społecznego i ich obwarowań zamieszcza Cieślak [6].

Mając na uwadze konieczność ciągłego wzbogacania możliwości stosowania sprawdzonych i wiarygodnych technik i narzędzi badawczych, autorzy niniejszego opracowania dokonali procedury adaptacji i walidacji Skali Oceny Wsparcia Społecznego Cohena — *Interpersonal Support Evaluation List – 40 v. General Population (ISEL-40 v. GP)* [7].

Podstawy teoretyczne skali

Mimo wielości i różnorodności definicji wsparcia społecznego, przyjęto dla potrzeb tego opracowania, zgodnie z zachowaniem konsekwencji logicznej, definicję Sheldona Cohena.

Według tego autora, określenie wsparcia społecznego odzwierciedla podejście funkcjonalne do badanego zagadnienia i wskazuje, że są to „wszelkie zasoby dostarczane osobie przez innych ludzi” [8, s. 75]. Wśród polskich badaczy przedstawioną wcześniej myśl uszczegółowił w definicji wsparcia społeczne-

go zespół pod kierunkiem Heleny Sęk, dookreślając wsparcie społeczne jako „obiektywnie istniejące i dostępne sieci społeczne, które wyróżniają się od innych sieci tym, że przez fakt istnienia więzi, kontaktów społecznych, przynależności, pełnią funkcję pomocną wobec osób znajdujących się w trudnej sytuacji” [9, s. 253].

Materiał i metody

Charakterystyka narzędzia

Interpersonal Support Evaluation List – 40 v. General Population (ISEL-40 v. GP) — Skala Oceny Wsparcia Społecznego w wersji przeznaczony dla populacji ogólnej zawiera 40 stwierdzeń o charakterze dychotomicznym z możliwością wyboru jednej z dwóch odpowiedzi: „prawdopodobnie prawda” lub „prawdopodobnie fałsz”. Skala ta pozwala na oszacowanie potencjalnego postrzegania możliwości uzyskania wsparcia społecznego w opinii badanych. W narzędziu tym wyodrębniono 4 podskale: faktyczna/rzeczywista skoncentrowana na wsparciu materialnym (*Tangible Scale*), przynależności polegającej na utożsamianiu się z sytuacją innych osób (*Belonging Scale*), samooceny poprzez porównywanie siebie z innymi osobami (*Self-Esteem Scale*) i poczucia własnej wartości (*Appraisal Scale*), z których każda zawiera po 10 stwierdzeń. Stwierdzenia ułożono według kolejności naprzemiennej, kierując się kryterium reprezentatywności dla poszczególnych podskal. Każde stwierdzenie pozytywnie wskazane przez badanych miało wartość 1, a wybór negatywny był wartościowany jako 0. W związku z tym, ogólna wartość punktowa korelująca wprost proporcjonalnie z poziomem badanego zjawiska — wsparcia społecznego, zawiera się w przedziale 0–40, natomiast wartości przypisywane podskalom wahają się od 0 do 10. Cohen dowiódł poprawności skonstruowanego przez siebie narzędzia badawczego w wielu procedurach badawczych, ale w jednej z pierwszych uzyskał dla całej skali wskaźnik rzetelności alfa Cronbacha o wartości 0,87, a dla 4 podskal 0,67–0,84 [7, 8]. Skala była testowana poprzez dwukrotne badanie tej samej grupy osób w różnych odstępach czasu metodą test–retest, w celu estymacji stabilności bezwzględnej testu (stałości uzyskiwanych wyników) [10]. Autor skali dokonywał procedury oceny stałości wyników, czyli oceny dostępności wsparcia społecznego, w różnicowanych odstępach czasowych:

— 2 dni — korelacja wyniku ogólnego 0,87, korelacja wyników dla podskal 0,67–0,84;

- 6 tygodni — korelacja wyniku ogólnego 0,70 korelacja dla podskal 0,63–0,69;
- 6 miesięcy — korelacja wyniku ogólnego 0,74, korelacja dla podskal 0,49–0,68 [9].

Jednym z kanonicznych wymiarów oceny użyteczności empirycznej narzędzia badawczego jest trafność. Pierwotna ocena skali ISEL-40 v. GP polegała na wykazaniu jej trafności kryterialnej. Ogólny wynik skali — postrzeganie wsparcia społecznego, korelował na poziomie 0,31 z oceną jakości relacji z partnerem/współmałżonkiem i na poziomie 0,74 z wynikiem Skali Samooceny Rosenberga (SES, *Self-Esteem Scale*) [11].

Pełną wersję narzędzia badawczego w polskiej wersji językowej wraz z wartościowaniem punktowym oraz instrukcją dla badanych załączono na końcu artykułu.

Założenia procesu adaptacji skali ISEL-40 v. GP

Założenia adaptacji skali ISEL-40 v. GP z oczywistej perspektywy metodologicznej powinny być spójne z aktualnie obowiązującymi normami w tym obszarze uwzględniającymi między innymi swoistość kulturową (podejście *emic*), czy możliwość uogólniania wyników uzyskanych w określonych obszarach kulturowych, czyli pewną uniwersalność kulturową (podejście *etic*). Wyniki międzykulturowych badań wsparcia społecznego, traktujące kulturę jako zmienną zależną, chociaż nieliczne, ale wskazują na jej istotny wpływ na postrzeganie uwarunkowań wsparcia społecznego. I tak, na przykład amerykańscy studenci ocenili niżej relacje koleżeńskości członków swojej rodziny niż studenci indonezyjscy. Argumentacja takich wyników opiera się na wskazaniu znacznego stopnia kolektywizmu kultury indonezyjskiej, gdzie kładzie się nacisk na wspólnotowe przeżywanie problemów i radzenie sobie z nimi, w przeciwieństwie do bardzo zindywidualizowanej kultury amerykańskiej, kładącej nacisk na niezależność i cele indywidualne [12].

Charakterystyka procedury walidacyjnej

Mając na względzie wskazania metodologiczne i konieczność uwzględnienia różnic kultur: amerykańskiej i polskiej, procedurę adaptacyjną przeprowadzono wieloetapowo.

W pierwszym etapie przetłumaczono narzędzie badawcze na język polski. W następnej kolejności dokonano translacji odwrotnej, czyli przetłumaczoną wersję w języku polskim poddano procesowi tłumaczenia na język angielski. Po uzy-

skaniu dwóch wersji anglojęzycznych, porównano ich komplementarność w zakresie treści oraz struktury gramatycznej, stwierdzając poprawną równoważność językową. W ramach uwzględnienia swoistości kulturowej dostosowano 2 pytania skali w zakresie określenia nominalnej wartości pieniędzy niezbędnych do aktywności podmiotu badanego (*If I needed a quick emergency loan of 100 \$, there is someone I could get it from* — Gdybym potrzebował szybkiej pożyczki w wysokości 400 zł, znalazłbym osobę, która by mi jej udzieliła) oraz wskazania odległości przestrzennej w kontekście sytuacyjnym (*If I got stranded 10 miles out of town, there is someone, I could call to come get me* — Gdybym utknął 10 km poza miastem, znalazłbym osobę, do której mógłbym zadzwonić i która mogłaby mnie stamtąd zabrać). W drugim wymiarze określania równoważności narzędzia posłużono się testami statystycznymi w celu określenia rzetelności oraz stabilności bezwzględnej testu metodą test–retest, co zostanie szczegółowo przedstawione niżej. Określono również równoważność strukturalną poprzez analizę czynnikową wersji przetłumaczonej i porównanie jej z wersją oryginalną oraz sprawdzenie korelacji wyników wsparcia społecznego uzyskanych przetłumaczoną wersją narzędzia z innymi pojęciowo związanymi konstruktami (liczbą źródeł wsparcia, depresją i lękiem) [2].

Uwzględniając kryteria równoważności testów, zastosowano tożsamą formę graficzną, wyznaczniki skali w formie stwierdzeń przypuszczających, instrukcję dla podmiotów badanych oraz sposób obliczania wyników (tak zwana równoważność fasadowa). W całości procedury porównywania testów istotny wydaje się dobór próby walidacyjnej (wtórnej) zbliżony pod względem liczebności, sposobu doboru i wieku do próby z badań pierwotnych [10].

W badaniach zastosowano pakiet narzędzi: ISEL, Skalę do Oceny Depresji i Lęku (HADS), Kwestionariusz Wsparcia Społecznego (SSQSR, *Social Support Questionnaire Short Form Revised*), *Essener Trauma Inventar* (ETI), *Short Form, 36 questions* (SF-36 v. 2) oraz metryczkę pozwalające na ocenę rzetelności skali metodą test–retest, trafności kryterialnej oraz spójności, ale nie wszystkie wyniki uzyskane w badaniach będą stanowiły przedmiot prezentacji w niniejszej pracy.

Powyżej przedstawiona procedura adaptacyjna narzędzia badawczego uzyskała pozytywną opinię Komisji Bioetycznej działającej przy Uniwersyte-

cie Medycznym w Lublinie opatrzoną numerem KE-0254/7/2006.

Udział osób w badaniach był całkowicie dobrowolny i bezpłatny, z zachowaniem anonimowości, a ich wyniki dostępne w postaci indywidualnych profili z zastrzeżonym dostępem poprzez wpisanie indywidualnego numeru na stronie internetowej www.badania.umlub.pl w terminie 01.09.2008–01.09.2009 roku. Badania zrealizowano w ramach grantu badawczego finansowanego przez MNiSW nr 404 153834.

Charakterystyka próby walidacyjnej

Badania realizowano od 21.02.2008 do 03.04.2008 roku wśród studentów I roku studiów licencjackich na kierunku pielęgniarstwo w ramach Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Lublinie i obejmowały 172 osoby w pierwszym etapie i 96 w drugim etapie. Szczegółową charakterystykę próby badanych z uwzględnieniem płci, wieku, miejsca zamieszkania oraz pierwotnego rodzinnego źródła wsparcia społecznego przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka próby badanych: n = 172

Table 1. Characteristics of the surveyed group n = 172

Zmienne	Wartości			
	Liczba	Skumulowana liczba	Odsetek	Skumulowany odsetek
Płeć				
Kobiety	151	151	87,79	87,79
Mężczyźni	21	172	12,21	100
Wiek				
0–19 lat	57	57	33,53	33,53
20–21 lat	98	155	57,63	91,17
22–23 lat	9	164	5,28	96,47
24–25 lat	0	164	0	96,47
26–31 lat	6	170	3,53	98,92
Brak danych	2	172	1,18	100
Miejsce zamieszkania				
Miasto	75	75	43,60	43,60
Wieś	97	100	56,40	100
Typ rodziny				
Pełna	149	149	86,62	87,13
Niepełna	22	171	12,79	99,42
Brak danych	1	172	0,58	100
Liczba rodzeństwa				
Brak	15	15	8,72	8,72
1	43	58	25	33,72
2	70	128	40,70	74,42
3	24	152	13,95	88,37
> 3	20	172	11,63	100

Wśród respondentów przeważały kobiety w liczbie 151 stanowiące 87,79% badanej próby. Mężczyźni stanowili 12,21% ankietowanych (21 osób). Wiek respondentów zawierał się w przedziale 19–31 lat, jednak w zdecydowanej większości (98 osób) byli to studenci w wieku 20–21 lat, co stanowi 57,63% próby. Większość osób — 97 (56,40%), zamieszkuje tereny wiejskie, natomiast miasto wskazało 75 badanych (43,60%).

Najwięcej ankietowanych podaje w charakterystyce społecznej, że funkcjonuje w pełnych rodzinach (149 osób — 86,62%) i posiada dwójkę rodzeństwa (70 osób — 40,70%). Najmniej liczna jest grupa nieposiadająca rodzeństwa (15 osób — 8,72%).

Wyniki

W ocenie stałości wyników z wykorzystaniem próby test–retest uzyskano zadowalające wyniki rzetelności. W I etapie badania (liczebność próby 172) współczynnik alfa Cronbacha dla całości testu wynosił 0,91, natomiast w II etapie — tak zwany retest (liczebność próby 96), współczynnik alfa Cronbacha wynosił 0,92 (tab. 2).

Wyniki dla całej podskali wsparcia materialnego: średnia arytmetyczna — 8,86; odchylenie standardowe — 1,96; współczynnik alfa Cronbacha — 0,83; współczynnik alfa Cronbacha standaryzowany — 0,83; średnia korelacja między pozycjami — 0,63.

Analiza wewnętrznej spójności podskali materialnego wsparcia społecznego ISEL-40 v. GP wskazuje na dość wysoką spójność określaną poprzez korelację pytań tworzących podskalę z sumarycznym wynikiem, który waha się w granicach 0,81––0,42 z wyjątkiem pytania ISEL-40 v. GP-TP7: „Gdybym musiał wyjechać z miasta na kilka tygodni, znalazłbym osobę, która by opiekowała się moim domem”, w którym korelacja wynosiła 0,05 i należałoby rozważyć, zgodnie z wynikiem, usunięcie tego pytania z podskali rzeczywistej/materialnej wsparcia społecznego. Współczynnik rzetelności dla poszczególnych pytań po usunięciu pytania zawierał się w przedziale 0,78–0,85 alfa Cronbacha, co również wskazuje na wysoką jakość psychometryczną podskali (tab. 3).

Wyniki dla całej podskali wsparcia samooceny: średnia arytmetyczna — 7,13; odchylenie standardowe — 2,21; współczynnik alfa Cronbacha — 0,74; współczynnik alfa Cronbacha standaryzowany — 0,72; średnia korelacja między pozycjami — 0,53.

Analiza szczegółowa spójności kolejnej podskali samooceny przedstawia się nieco gorzej w stosunku do wcześniejszej, gdyż korelacja pytanie–ogólny wynik podskali zawiera się w przedziale od –0,20 do 0,69. Natomiast aż 4 pytania: ISEL-40 v. GP-EF4 „Mówiąc ogólnie, ludzie raczej mi nie ufają”, ISEL-40 v. GP-EP8 „Jest ktoś, kto jest dumny z moich osiągnięć”, ISEL-40 v. GP-EP24

Tabela 2. Numery pytań, analiza wewnętrznej spójności i rzetelności subskali wsparcia materialnego

Table 2. The number of questions, internal analysis of reliability of Tangible Sub-scale

Lp.	Pytanie	Wartość średnia arytmetyczna bez pytania	Odchylenie standardowe bez pytania	Korelacja pozycja–skala	Wartość współczynnika α Cronbacha bez pytania
1.	ISEL-40 v. GP-TP3	7,99	1,76	0,54	0,81
2.	ISEL-40 v. GP-TP7	7,91	1,94	0,05	0,85
3.	ISEL-40 v. GP-TF11	8,00	1,76	0,53	0,81
4.	ISEL-40 v. GP-TF15	8,06	1,73	0,52	0,82
5.	ISEL-40 v. GP-TP19	8,09	1,67	0,63	0,80
6.	ISEL-40 v. GP-TF23	7,95	1,82	0,42	0,82
7.	ISEL-40 v. GP-TF27	7,91	1,83	0,63	0,81
8.	ISEL-40 v. GP-TP31	7,93	1,78	0,69	0,80
9.	ISEL-40 v. GP-TP35	7,98	1,81	0,43	0,82
10.	ISEL-40 v. GP-TF39	7,98	1,70	0,81	0,78

Tabela 3. Numery pytań, analiza wewnętrznej spójności i rzetelności subskali wsparcia samooceny
Table 3. The number of questions, internal analysis of reliability of Self-esteem Sub-scale

Lp.	Pytanie	Wartość średnia arytmetyczna bez pytania	Odchylenie standardowe bez pytania	Korelacja pozycja-skala	Wartość współczynnika α Cronbacha bez pytania
1.	ISEL-40 v. GP-EF4	6,24	2,24	-0,20	0,79
2.	ISEL-40 v. GP-EP8	6,16	2,18	0,09	0,75
3.	ISEL-40 v. GP-EF12	6,59	1,89	0,55	0,69
4.	ISEL-40 v. GP-EP16	6,32	1,92	0,67	0,68
5.	ISEL-40 v. GP-EF20	6,52	1,85	0,65	0,67
6.	ISEL-40 v. GP-EP24	6,83	2,03	0,29	0,74
7.	ISEL-40 v. GP-EF28	6,26	1,95	0,69	0,68
8.	ISEL-40 v. GP-EF32	6,30	1,96	0,57	0,70
9.	ISEL-40 v. GP-EP36	6,65	2,03	0,23	0,75
10.	ISEL-40 v. GP-EP40	6,27	2,01	0,49	0,71

„Jestem bardziej zadowolony ze swojego życia niż inni”, ISEL-40 v. GP-EP36 „Jestem bardziej związany z moimi przyjaciółmi niż większość innych ludzi”, mają korelacje bardzo niskie od -0,20 do 0,29, co wskazywałoby na konieczność usunięcia tych pytań z powodu ich niewielkiej spójności tematycznej. Jednak przytoczona treść pytań w swoich odpowiedziach uwzględnia bardzo zindywidualizowany wymiar funkcjonowania człowieka, warunkowany poczuciem jego własnej wartości i może jest to też powód takich odpowiedzi, co oczywiście nie wpływa na wnioski psychometryczne, a stanowi jedynie pewne tło. Współczynnik rzetelności alfa Cronbacha również odzwierciedla wcześniejsze perturbacje spójnościowe i zawiera się dla poszczególnych pytań w granicach 0,68–0,79, co pozwala spełnić podstawowe wymagania stawiane właśnie temu obszarowi właściwości psychometrycznych (tab. 4).

Wyniki dla całej podskali przynależności: średnia arytmetyczna — 8,53; odchylenie standardowe — 2,23; współczynnik alfa Cronbacha — 0,84; współczynnik alfa Cronbacha standaryzowany — 0,82; średnia korelacja między pozycjami — 0,84. Analiza wyznaczników spójności podskali określana wartością korelacji pozycja-skala jest również dość zróżnicowana i waha się w granicach od -0,02 do 0,79, przy czym 2 pytania uzyskały wyniki, które wskazują na konieczność rozważenia

ich usunięcia: ISEL-40 v. GP-BP10 „Jest kilkoro różnych ludzi, z którymi lubię spędzać czas”, ISEL-40 v. GP-BP30 „Regularnie spotykam się i rozmawiam z członkami mojej rodziny i przyjaciółmi”.

Wartość współczynnika alfa Cronbacha jest dla wszystkich pytań co najmniej równa 0,80, co świadczy o wysokiej rzetelności tej podskali (tab. 5).

Wyniki dla całej podskali poczucia własnej wartości: średnia arytmetyczna — 6,83; odchylenie standardowe — 2,25; współczynnik alfa Cronbacha — 0,81; współczynnik alfa Cronbacha standaryzowany — 0,84; średnia korelacja między pozycjami — 0,40.

W podskali poczucia własnej wartości korelacja poszczególnych pytań z ogólnym wynikiem waha się w granicach 0,33–0,86. Najniższe i nieakceptowane psychometrycznie wartości uzyskały następujące pytania: ISEL-40 v. GP-A29 „Gdyby w mojej rodzinie nastąpił kryzys, niewielu moich znajomych byłoby w stanie udzielić mi dobrej rady na rozwiązanie tych problemów”, ISEL-40 v. GP-AP17 „Jest taka osoba, do której chętnie się udaję po poradę związaną z problemami seksualnymi”, co wskazuje na konieczność ich usunięcia. Sposobem oceny odrębności treściowej pytań tworzących podskale jest ocena korelacji istniejącej pomiędzy skalami (tab. 6).

Tabela 4. Numery pytań, analiza wewnętrznej spójności i rzetelności subskali wsparcia przynależności
Table 4. The number of questions, internal analysis of reliability of Belonging Sub-scale

Lp.	Pytanie	Wartość średnia arytmetyczna bez pytania	Odchylenie standardowe bez pytania	Korelacja pozycja-skala	Wartość współczynnika α Cronbacha bez pytania
1.	ISEL-40 v. GP-BP2	7,65	1,97	0,79	0,80
2.	ISEL-40 v. GP-BF6	7,65	2,05	0,48	0,83
3.	ISEL-40 v. GP-BP10	7,55	2,22	-0,02	0,86
4.	ISEL-40 v. GP-BF14	7,70	1,96	0,64	0,82
5.	ISEL-40 v. GP-BP18	7,67	1,99	0,65	0,82
6.	ISEL-40 v. GP-BF22	7,86	1,92	0,58	0,83
7.	ISEL-40 v. GP-BP26	7,66	1,99	0,66	0,82
8.	ISEL-40 v. GP-BP30	7,68	2,10	0,27	0,85
9.	ISEL-40 v. GP-BF34	7,72	1,98	0,58	0,82
10.	ISEL-40 v. GP-BF38	7,69	1,98	0,63	0,82

Tabela 5. Numery pytań, analiza wewnętrznej spójności i rzetelności subskali wsparcia poczucia własnej wartości
Table 5. The number of questions, internal analysis of reliability of Appraisal Sub-scale

Lp.	Pytanie	Wartość średnia arytmetyczna bez pytania	Odchylenie standardowe bez pytania	Korelacja pozycja-skala	Wartość współczynnika α Cronbacha bez pytania
1.	ISEL-40 v. GP-AP1	6,53	2,01	0,54	0,80
2.	ISEL-40 v. GP-AF5	5,91	2,07	0,61	0,79
3.	ISEL-40 v. GP-AF9	6,02	1,99	0,59	0,78
4.	ISEL-40 v. GP-AP13	5,90	2,03	0,86	0,77
5.	ISEL-40 v. GP-AP17	6,34	2,02	0,36	0,82
6.	ISEL-40 v. GP-AP21	5,92	2,07	0,56	0,79
7.	ISEL-40 v. GP-AF25	6,02	1,93	0,76	0,76
8.	ISEL-40 v. GP-AF29	6,18	2,05	0,33	0,82
9.	ISEL-40 v. GP-AF33	6,34	1,99	0,43	0,81
10.	ISEL-40 v. GP-AP37	5,98	2,05	0,48	0,80

Przedstawione w tabeli 6 wartości współczynnika korelacji Pearsona pomiędzy podskalami ISEL-40 v. GP wahają się w granicach 0,26–0,52, co świadczy o nie-

zależności testowanych podskal. Cohen i wsp. uważają, że moderatorem niezależności podskal może być korelacja w granicach 0,30–0,50 [13] (tab. 7).

Tabela 6. Współczynnik korelacji r Pearsona pomiędzy subskalami ISEL-40 v. GP

Table 6. Factor of r Pearson's between subscales ISEL-40 v. GP

Lp. Subskale	Wartość r
1. Wartościująca–Przynależności	0,37
2. Wartościująca–Materialna	0,33
3. Przynależności–Materialna	0,38
4. Materialna–Samoooceny	0,26
5. Samoooceny–Przynależności	0,52
6. Samoooceny–Wartościująca	0,37

Przedstawione wartości współczynnika korelacji r Pearsona dla podskal wyodrębnionych w skali ISEL-40 v. GP waha się w granicach 0,38–0,60, świadcząc o stosunkowo dobrej stałości wyników uzyskiwanych z zastosowaniem tego samego narzędzia w 6-tygodniowym odstępie czasu. Zastanawiająca wydaje się stosunkowo słaba stałość dla wymiaru wsparcia materialnego, który może być spostrzegany odmiennie z powodu okazjonalnych uroczystości, które miały miejsce w nieodległym czasie od badania. Wszystkie 4 podskale uzyskały wartości korelacji w próbie test–retest na poziomie istotności statystycznej p poniżej 0,0001.

Tabela 7. Współczynnik korelacji r Pearsona pomiędzy subskalami ISEL-40 v. GP w badaniu podwójnym test–retest

Table 7. Factor of r Pearson's correlation between subscales ISEL-40 v. GP in double test–retest

Lp. Subskale	Wyniki
1. Wartościująca–Wartościująca	$r = 0,52$ $p = 0$
2. Materialna–Materialna	$r = 0,38$ $p = 0$
3. Przynależności–Przynależności	$r = 0,56$ $p = 0$
4. Samoooceny–Samoooceny	$r = 0,60$ $p = 0$

Trafność teoretyczna

W celu wykazania trafności ISEL-40 v. GP wykorzystano trafność kryterialną, przedstawiając korelacje zmiennych opisywanych w literaturze z obszarem ocenianym przez skalę — wsparciem społecznym (tab. 8).

Wartości współczynnika korelacji r Spearmana wskazują na istnienie korelacji dodatniej pomiędzy wsparciem społecznym i jego rodzajami a liczbą źródeł wsparcia oraz korelację ujemną pomiędzy wsparciem społecznym a lękiem i depresją [14]. Wskazane związki są opisywane w literaturze i dlatego, potwierdzone w tym przypadku, świadczą o trafności kryterialnej skali ISEL-40 v. GP.

Tabela 8. Współczynnik korelacji r Spearmana wsparcia społecznego wraz w wyodrębnionymi rodzajami z kryterium zewnętrznym: źródła wsparcia, lęk, depresja

Table 8. Factor of r Spearman's correlation of social support with type of external criterion: support resources, anxiety, depression

Zmienne	Źródła wsparcia	Lęk	Depresja
Wsparcie wartościujące	$r = 0,16$ $p = 0,04$	$r = -0,14$ $p > 0,05$	$r = -0,20$ $p < 0,01$
Wsparcie z przynależności	$r = 0,32$ $p = 0$	$r = -0,31$ $p < 0,01$	$r = -0,45$ $p < 0,001$
Wsparcie samooceniające	$r = 0,20$ $p = 0,010$	$r = -0,38$ $p < 0,01$	$r = -0,36$ $p < 0,001$
Wsparcie materialne	$r = 0,26$ $p = 0,001$	$r = 0,07$	$r = -0,14$ $p > 0,05$
Wsparcie społeczne — wynik ogólny	$r = 0,33$ $p = 0$	$r = 0,35$ $p < 0,01$	$r = -0,47$ $p < 0,001$

Dyskusja

Przedstawione wyniki właściwości psychometrycznych skali ISEL-40 v. GP są w znacznej części porównywalne z wynikami uzyskanymi przez Cohena i wsp. [13]. Trafność kryterialną oceniono poprzez określenie korelacji o wartości 0,30 z wynikiem ogólnym skali oceniającej środowisko rodzinne według Moosa (FES, *Family Environment Scale*). Inna korelacja, która utwierdza w poprawności skali ISEL, to liczba przyjaciół: korelacja o wartości 0,46 z wynikiem ogólnym skali wsparcia społecznego.

Kolejny przykład wyników wskazujących na trafność kryterialną ISEL to badania z wykorzystaniem Skali Depresji Becka (BDI, *Beck Depression Scale*), której wyniki korelują w następującym zakresie z oceną wsparcia społecznego dokonaną z zastosowaniem — ISEL: wynik ogólny korelacji o wartości 0,52, podskala wartościująca 0,29, podskala przynależności 0,48, podskala samooceny 0,53, podskala materialna 0,39. Wyniki autorskie są bardzo zbliżone, największe rozbieżności występują w wartościach korelacji podskal: materialnej i samooceniającej.

Rzetelność skali oceniana poprzez określenie współczynnika alfa Cronbacha wynosiła dla całej skali 0,88–0,90, a kolejno dla podskal: wsparcia materialnego 0,73–0,81, wsparcia dowartościowującego 0,70–0,82, wsparcia samooceniającego 0,62–0,73, wsparcia przynależnościowego 0,73–0,78.

W ocenie niezależności podskal wykorzystano ich wzajemne korelacje. I tak dla podskal wartościującej i przynależności uzyskano korelację 0,53–0,73, podskal war-

tościującej i materialnej wartości korelacji w różnych badaniach wahały się 0,31–0,50. Natomiast dla podskal wartościującej i samooceny korelacja wynosiła 0,48–0,67, podskal przynależności i materialnej 0,59–0,81, dla przynależności i samooceny 0,61–0,78 a dla materialnej i samooceny 0,33–0,76 w różnych badaniach [14].

Obecnie skala ISEL-40 v. GP jest przetłumaczona, oprócz oryginalnej wersji językowej angloamerykańskiej i przedstawionej walidacji, również na język hiszpański przez Eduardo Remora i na język japoński przez Naomi Ueyama. Pozostałe wersje pod koniec 2008 roku były nadal w trakcie walidacji psychometrycznej [15].

Wnioski

1. Skala Oceny Wsparcia Społecznego zastosowana w badaniach przedstawionej próby studentów wykazuje ogólnie akceptowalną trafność kryterialną i rzetelność.
2. Rzetelność testu w polskiej wersji językowej jest zbliżona z rzetelnością uzyskaną w pierwotnej, autorskiej walidacji Cohena.
3. W ramach procedury adaptacyjnej dokonano modyfikacji kulturowej 2 pytań, ale współczynnik spójności kilku innych pytań skali wymaga dalszych badań i w przypadku uzyskania podobnych wyników, rozważenia możliwości pominięcia tych pytań w ostatecznej wersji narzędzia.
4. W wyniku rozważań nad poprawą wskaźników psychometrycznych prowadzone są prace (głównie przez Cohena) w celu zmiany skali ISEL z wersji dychotomicznej na czterostopniową.

Streszczenie

Wstęp. Przegląd rodzimych narzędzi w badaniach wsparcia społecznego wskazuje na przewagę instrumentów autorskich, często pozbawionych walidacji psychometrycznej, co wielokrotnie ogranicza możliwości interpretacyjne uzyskanych wyników.

Celem niniejszej pracy było przedstawienie procedury adaptacyjno-walidacyjnej Skali Oceny Wsparcia Społecznego (ISEL-40 v. GP), opierając się na podstawowych wskaźnikach psychometrycznych.

Materiał i metody. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem pakietu narzędzi: ISEL, Skali do Oceny Depresji i Lęku oraz metryczka, pozwalający na ocenę rzetelności skali metodą test-retest, trafności kryterialnej oraz spójności skali. Obliczenia statystyczne wykonano przy użyciu pakietu Statistica 6.0 PL.

Wyniki. Rzetelność ISEL-40 v. GP określona na próbie 172 studentów dla całości skali wynosiła 0,91 alfa Cronbacha, a dla subskal 0,71–0,84 alfa Cronbacha. Trafność kryterialna była zgodna z przyjętymi standardami dla tego typu narzędzi, natomiast spójność skali wymaga dalszych badań, a w przypadku potwierdzenia uzyskanych wyników — zmian niektórych dystraktorów walidowanego narzędzia.

Wnioski. W pracy zaprezentowano narzędzie badawcze wraz z określeniem jego właściwości psychometrycznych, wzbogacając tym samym warsztat badawczy nie tylko dla pielęgniarstwa, ale wszystkich zainteresowanych problematyką wsparcia społecznego.

Psychiatria 2010; 7, 3: 83–94

słowa kluczowe: pomiar wsparcia społecznego, walidacja, Skala Oceny Wsparcia Społecznego

Piśmiennictwo

- Jaracz K., Kozubski W. Znaczenie wsparcia społecznego dla jakości życia chorych po udarze mózgu. Przegląd wybranych badań eksperymentalnych. *Neurologia i Neurochirurgia Polska* 2006; 40 (2): 140–150.
- Sęk H., Cieślak R. Wsparcie społeczne — sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne. W: Sęk H., Cieślak R. (red.). *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006: 11–28.
- Brzyski P., Knurowski T., Tobiasz-Adamczyk B. Trafność i rzetelność Skali Wsparcia Społecznego SSL-12-I w populacji osób starszych wiekiem w Polsce. *Przegląd Epidemiologiczny* 2005; 59: 135–145.
- Dudek B., Koniarek J. Wsparcie społeczne jako modyfikator procesu stresu — wybrane problemy teoretyczne i narzędzie pomiaru. *Medycyna Pracy* 2003; 54 (5): 427–435.
- Małkowska A. Poziom postrzeganego wsparcia społecznego a jakość życia dzieci i młodzieży 8–18-letniej. *Medycyna Wieku Rozwojowego* 2004; 8 (3): 551–566.
- Cieślak R. Wsparcie społeczne — problemy i techniki pomiaru. W: Sęk H., Cieślak R. *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie* (red.). Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006: 106–122.
- Tardy C.H. Social Support Measurement. *American Journal of Community Psychology* 1985; 13: 187–202.
- Cohen S., Underwood L.G., Gottlieb B.H. (red.). *Social Support and Intervention. A Guide for Health and Social Scientists*. Oxford University Press, New York 2000: 105.
- Sęk H. Pomoc psychologiczna w rozwiązywaniu problemów zdrowotnych. W: Sęk H. (red.). *Psychologia kliniczna*. t.1. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008:246-255.
- Brzeziński J. *Metodologia badań psychologicznych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999: 468–480, 516–524.
- Bowling A. *Measuring Health. A review of quality of life measurement scales*. Open University Press, Mc Graw-Hill Education, London 2005: 119–120.
- Procidano M.E. Międzykulturowy pomiar wsparcia społecznego: postępy, problemy i perspektywy. W: Sęk H., Cieślak R. (red.). *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006: 91–105.
- Cohen S., Mermelstein R., Kamarck T., Hoberman H.M. *Measuring the Functional Components of Social Support*. : Sarason I.G., Sarason B.R. (red.). *Social Support: Theory, Research and Applications*. Martnus Nijhoff Publishers. Dordrecht/Boston/Lancaster 1985: 73–94.
- Zigmond A.S., Snaith R.P. The Hospital Anxiety and Depression Scale. *Acta Psychiatr. Scand.* 1983; 67: 361–370.
- <http://www.psy.edu:16080/~scohen/scales.html>; 2009.01.05).

Narzędzie badawcze: SKALA ISEL-40 v. GP**Instrukcja**

Skala składa się z wielu stwierdzeń, które mogą, ale nie muszą być prawdziwe w stosunku do badanej osoby. Na każde z poniższych stwierdzeń odpowiedz „Prawdopodobnie Prawda” (PP), jeśli dotyczy ono Ciebie, bądź „Prawdopodobnie Fałsz” (PF), jeśli podane stwierdzenie do Ciebie nie pasuje.

Możesz zauważyć, że na wiele stwierdzeń nie da się udzielić konkretnej odpowiedzi w postaci „prawda” lub „fałsz”. W takim przypadku postaraj się jak najszybciej zdecydować, która z podanych odpowiedzi bardziej do Ciebie pasuje. Chociaż na część pytań może być Ci trudno odpowiedzieć, ważne jest, abyś udzielił jednej odpowiedzi. Pamiętaj, aby zakreślić tylko jedną opcję dla każdego stwierdzenia.

Proszę, przeczytaj poniższe zdania w miarę szybko, ale uważnie, zanim udziелisz odpowiedzi. Pamiętaj, że to nie jest test i wszystkie odpowiedzi są prawidłowe.

- | | | | | |
|--|----|--------------------------|----|--------------------------|
| 1. Znam przynajmniej jedną osobę, której rady doceniam. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 2. Gdybym zdecydował w piątkowe popołudnie o tym, że chcę iść do kina, tego samego wieczora, znalazłbym osobę, która mogłaby mi towarzyszyć. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 3. Gdybym z jakiegoś powodu trafił do więzienia, znalazłbym osobę, do której mógłbym zadzwonić i która wpłaciłaby za mnie kaucję. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 4. Mówiąc ogólniej, ludzie raczej mi nie ufają. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 5. Nie istnieje ani jedna osoba, która potrafiłaby mi udzielić dobrej porady finansowej. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 6. Nie znam osoby, która zorganizowałaby dla mnie przyjęcie urodzinowe. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |
| 7. Gdybym musiał wyjechać z miasta na kilka tygodni, znalazłbym osobę, która by opiekowała się moim domem. | PP | <input type="checkbox"/> | PF | <input type="checkbox"/> |

8. Jest ktoś, kto jest dumny z moich osiągnięć. PP PF
9. Nie ma takiej osoby, która udzieliłaby mi obiektywnej opinii na temat sposobu, w jaki radzę sobie ze swoimi problemami. PP PF
10. Jest kilkoro różnych ludzi, z którymi lubię spędzać czas. PP PF
11. Gdybym był chory i potrzebował kogoś, kto mógłby zawieźć mnie do lekarza, miałbym problem ze znalezieniem takiej osoby. PP PF
12. Większość moich przyjaciół odnosi większe sukcesy w dokonywaniu zmian w swoim życiu niż ja. PP PF
13. Kiedy potrzebuję porady odnośnie do tego, jak sobie radzić ze swoimi problemami, wiem, że jest taka osoba, której mogę zaufać. PP PF
14. Nie jestem zbyt często zapraszany przez innych. PP PF
15. Nie ma takiej osoby, do której mógłbym zadzwonić, gdybym potrzebował pożyczyć samochodu na kilka godzin. PP PF
16. Większość ludzi, których znam, wysoko mnie ceni. PP PF
17. Jest taka osoba, do której chętnie się udaję po poradę związaną z problemami seksualnymi. PP PF
18. Gdybym chciał pójść z kimś na obiad, z łatwością znalazłbym osobę, która by mi towarzyszyła. PP PF
19. Gdybym potrzebował szybkiej pożyczki w wysokości 400 zł, znalazłbym osobę, która by mi jej udzieliła. PP PF
20. Większość moich przyjaciół jest bardziej interesująca ode mnie. PP PF
21. Jest taka osoba, do której mogę się zwrócić o radę w sprawie problemów związanych z obowiązkami domowymi. PP PF
22. Większość osób, które znam, nie cieszą te same rzeczy co mnie. PP PF
23. Gdybym potrzebował pomocy w przeprowadzce do nowego domu, miałbym trudności ze znalezieniem osoby do pomocy. PP PF
24. Jestem bardziej zadowolony ze swojego życia niż inni. PP PF
25. Czuję, że nie ma takiej osoby, z którą mógłbym się podzielić najbardziej osobistymi zmartwieniami bądź obawami. PP PF
26. Kiedy czuję się samotny, jest kilka takich osób, do których mógłbym zadzwonić i z którymi mógłbym porozmawiać. PP PF
27. Gdybym był chory, nie znalazłbym osoby, która mogłaby mi pomóc w tych trudnych chwilach. PP PF
28. Ciężko mi dotrzymać kroku znajomym. PP PF
29. Gdyby w mojej rodzinie nastąpił kryzys, niewielu moich znajomych byłoby w stanie udzielić mi dobrej rady na rozwiązanie tych problemów. PP PF

30. Regularnie spotykam się i rozmawiam z członkami mojej rodziny
bądź z przyjaciółmi. PP PF
31. Gdybym utknął 10 km poza miastem, znalazłbym osobę, do której mógłbym
zadzwoić i która mogłaby mnie stamtąd zabrać. PP PF
32. Myślę, że moi przyjaciele nie uważają mnie za odpowiednią osobę,
która byłaby w stanie pomóc im w rozwiązywaniu ich problemów. PP PF
33. Jest niewiele osób, którym mogę zaufać i które pomogłyby mi
w rozwiązaniu moich problemów. PP PF
34. Czuję, że znajduję się na marginesie w kręgu moich znajomych. PP PF
35. Gdybym musiał wysłać ważny list do godziny 17.00 i sam nie mógłbym
tego zrobić, jest ktoś, kto mógłby to dla mnie zrobić. PP PF
36. Jestem bardziej związany z moimi przyjaciółmi niż większość innych ludzi. PP PF
37. Jest taka osoba, do której mógłbym się zwrócić, gdybym potrzebował
rady w sprawie zmiany pracy lub znalezienia nowej. PP PF
38. Gdybym chciał wyjechać poza miasto na cały dzień, na przykład nad wodę,
ciężko by mi było znaleźć osobę, która mogłaby ze mną pojechać. PP PF
39. Gdybym potrzebował, aby mnie zawieźć na lotnisko wcześniej rano,
ciężko byłoby mi kogoś znaleźć. PP PF
40. Jestem w stanie tak samo dobrze wykonywać różne rzeczy,
jak większość innych ludzi. PP PF

Objaśnienia interpretacyjne

Podskale utworzono zgodnie z ich opisem w tabelach prezentujących wyniki oceny spójności i rzetelności.

Zamieszczone kody pytań oznaczają: ISEL-40 — nazwa narzędzia wraz z liczbą pytań; v. GP — wersja dla populacji ogólnej, T/A/E/B — nazwa subskali, P lub F — punktowana odpowiedź prawdziwa lub fałszywa, 1–40 — numery pytań.

Podskale:

Podskala materialna (*Tangible Scale*): 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39

Pytania wymagające rekodowania: 11, 15, 23, 27, 39

Podskala przynależności (*Belonging Scale*): 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38

Pytania wymagające rekodowania: 6, 14, 22, 34, 38

Podskala samooceny (*Self-Esteem Scale*): 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40

Pytania wymagające rekodowania: 4, 12, 20, 28, 32

Podskala wartościowania (*Appraisal Scale*): 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37

Pytania wymagające dekodowania: 5, 9, 25, 29, 33

Wynik podskal to suma punktów za poszczególne pytania, który zawiera się w przedziale 0–10.

Wynik ogólny to suma punktów za wszystkie odpowiedzi udzielone na pytania skali i zawiera się w przedziale 1–40.

Korzystanie ze skali wymaga stosowania zasad dobrych obyczajów nauki.